

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АРГО З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ФІЛЬМУ ХХ СТОЛІТТЯ)

PECULIARITIES OF ARGOT TRANSLATION FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN (BASED ON THE CRIME MOVIES SCRIPTS OF THE XX CENTURY)

Смирнова М.С.,
*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольського державного університету*

Канна В.Ю.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольського державного університету*

У статті на матеріалі реплік кіногероїв англійської кримінального фільму ХХ століття проаналізовано особливості перекладу арготизмів з англійської мови українською. Визначено, що арго перекладено з використанням трансформацій нейтралізації, емпатизації, опису за допомогою відповідних арготизмів в українській мові. Встановлено, що сучасне англійське та українське арго є моносемічними. Під час перекладу слова-арготизми викликають певні труднощі через свою емоційно-експресивну забарвленість.

Ключові слова: арго, прийоми перекладу, кінодискурс.

В статье на материале реплик киногероев англоязычного уголовного фильма XX века проанализированы особенности перевода арготизмов с английского на украинский язык. Определено, что арго в основном переведено с использованием трансформаций нейтрализации, емпатизации и описания с помощью соответствующих арготизмов в украинском языке. Современное английское и украинское арго являются моносемичными. При переводе слова-арготизмы вызывают определенные трудности из-за своей эмоционально-экспрессивной окраски.

Ключевые слова: арго, приемы перевода, кинодискурс.

Basing on the replicas of the main characters of the English criminal film of the XX century, the authors analyzed the features of the argotismes translation from English into Ukrainian. The authors stated that the argot is mainly translated with the help of transformations of neutralization, emphatization as well as description. Modern English and Ukrainian argo is monosemic, and when translated, the argotismes cause certain difficulties due to their emotionally expressive coloring.

Key words: argot, methods of translation, cinematic discourse.

Постановка проблеми. Розмивання соціальних бар'єрів суспільства стало причиною масового переміщення одиниць стилістично знижених шарів мови в літературно-комунікативні сфери, що має місце в різних стилях мовлення. Наявна тенденція вживання арготичної, жаргонної вульгарної лексики не тільки в побутовому стилі, а й у публіцистичному. Саме тому вивчення різних соціолектів із використанням мультидисциплінарного підходу є новим викликом для лінгвіста.

Об'єктом дослідження є арготизми, а саме злочинське арго.

Предметом дослідження є засоби перекладу англійського злочинського арго українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені ще в ХІХ столітті помітили зв'язок із таємною мовою торговців і ремісників. Дослідниками жаргону стали В. Бондалетов, О. Горбач, В. Корунець, Л. Ставицька, Д. Лихачов, Й. Дзєндзелівський, В. Жирмунський [2, с. 57]. У своїх творах арготизми використовували такі відомі українські письмен-

ники, як І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко. Вивчення лексики злочинців стало дуже важливим також у юридичній і судовій сферах. Однак у порівняльному аспекті англійської та української мов дослідження злочинської мови на матеріалі текстів сучасних кримінальних фільмів не проводилось, що зумовлює актуальність публікації.

Постановка завдання. Для досягнення мети авторами поставлено такі завдання: 1) дати визначення поняття «арготизм»; 2) дослідити умови й причини виникнення злочинської лексики; 3) визначити методи та особливості перекладу англійських арготизмів у кінодискурсі ХХ століття українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Арготизми являють собою один із різновидів соціальних діалектів, штучно створювану умовну говірку якої-небудь вузької замкненої соціальної чи фахової групи, незрозумілу для сторонніх. Виникнення арго пов'язане ще з тим періодом історії мови доби феодалізму, коли існували замкнені корпорації ремісни-

ків, бродячих торговців, жебраків тощо, які з метою самозахисту й відособленості від решти суспільства та збереження своїх фахових таємниць створювали спеціальні мовні коди. В українській мові здавна відомі арго сліпих кобзарів і лірників – так звані лебійська, або шлепецька (сліпецька), мова, а також кушнірів, кожухарів, шаповалів, рашевців (бродячих торговців) тощо. Однією з причин для виникнення таємної мови була потреба тримати в безпеці свій товар, адже незнайома людина не повинна була знати, де його взяли, куди та що несе торговець або скільки грошей він заробив. Таємна мова була потрібна також для обміну досвідом, тобто передачі інформації про найкращі місця для шахрайства [1, с. 102]. Проте академік Д. Лихачов вважає, що мова арго не могла використовуватися для таємних переговорів, оскільки вона могла тільки видати злодія, адже насиченість арготизмів у ній не настільки висока, щоб не можна було зрозуміти. На його думку, таємна мова слугувала для того, щоб розкрити в шахраєві «свого», тобто довести його повну приналежність до кола злодіїв [5, с. 64]. Арго цих соціальних груп загалом мають спільні риси з незначними місцевими чи професіональними відмінностями.

Такі загальновідомі літературні слова, як *incongruous* (несумісний), *insipid* (прісний), *interloper* (торговець, який не має дозволу на торгівлю), *intriguing* (інтригуючий), *indecorum* (неблагопристойність, безтактність), *cquip* (поставити), *hush* (замовкнути) та багато інших у XVIII столітті належали до таємного злочинного арго [7, с. 103–276]. Перед проникненням до сфери літературної мови вони, втрапивши свій таємний характер, можливо, певний час перебували у сфері загального сленгу.

Варто підкреслити, що деякі «першопочаткові» арготизми зупинилися ненавчє на половині шляху, зупинилися у своїй якості: вони сотні років існують як загальновідомі сленгізми. Наприклад, століттями вживають такі запозичення з таємного жаргону циган, як *bamboozle* (брехати), *bosh* (нісенітниця), *gibberish* (жаргон), *pal* (товариш), *nab* (голова), *duds* (одяг), *booze* (пити, випивати) [3, с. 52–60].

У цьому плані типовою є історія слова *pal* (товариш), яке, як вказує професор Граттан, років 300 тому належало до арго, а на початку XIX століття перейшло в спортивний жаргон, проникло в загальний сленг.

Безумовно, буває також зворотний процес, коли певне слово літературної мови починає використовуватися в арго. У цьому разі воно наче «утаємничується», тобто переосмислюється, отримуючи таємний зміст. Наприклад, в американському зло-

чинному арго «детектив» передається метафорично та метонімічно як *hawk, bloodhound, nose, big eyes* [4, с. 55].

Користуючись словником жаргонної лексики Лесі Ставицької, можемо виділити низку тематичних груп арготизмів української мови:

1) сакральні, релігійні поняття, предмети церковного вжитку, церковнослужителі: молитва – *шатерниця*, піп – *корх, галах, расій, коцубей*;

2) демонічні образи: чорт, домовик – *Герд, ховишнь*;

3) одяг, взуття, аксесуари: білизна – *манаття*, запаска – *партійка*, жакет – *маринарчик*;

4) деталі одягу і взуття: гудзик – *клиз*, застібка – *застіжморник*;

5) харчові продукти, страви, напої: борошно – *трусня*, борщ – *ботень*, булка, бублик – *ашпурка*;

6) частини тіла людини: вухо – *слухомка*, голова – *главда, гловда*;

7) зовнішність, фізичні, вікові, статеві ознаки людини: багатий – *посий*;

8) абстрактні назви людського буття: гріх – *крим*, любов – *скульбаня*;

9) родинні назви: батько – *бателянко*;

10) номінації жінок, чоловіків: гостя – *гостелянка*, арештант, в'язень – *цюпник*, купець – *вошарник*;

11) етноніми: німець – *климтур*;

12) обряди: весілля – *янига*;

13) хвороби: віспа – *сивпа, сикса*;

14) фізичні дії людини: відібрати – *відоймити*;

15) природні процеси та стани: горіти – *бенятись*;

16) назви тварин, рослин та елементів ландшафту: береза – *берещик*, ведмідь – *мухтень*, болото – *гаквина* [7, с. 104–470] тощо.

Із цієї класифікації видно, що лексика арго торкається всіх сфер життя людини та має свої еквіваленти в літературній мові.

Лексика арго є дуже проблемною для перекладу через свою емоційно-експресивну забарвленість. Саме тому розглянемо засоби перекладу англійського арго українською мовою.

За матеріал дослідження взято арготизми з реплік кіногероїв англійського кримінального фільму «Lock, stocks and two smoking barrels» («Карти, гроші, два стволи») [9]. Загальна кількість складає 250 лексичних одиниць.

Уже в назві фільму ми бачимо два слова з лексики кримінальних елементів: *lock* – той, хто покриває крадені речі, *stock* – гроші. Так, перекладач опускає значення цих слів і відображає в назві головну ідею фільму, тобто йдеться про кримінальних елементів, які грають у карти, відмивають гроші, що зазвичай не обходиться без вогнепальної зброї. Хоча *lock* та

stock перекладені нейтральними українськими словами, перекладач зберігає цю емоційну експресію за допомогою слова «стволи». Таким чином, він замінює англійські арго нейтральними словами в українській мові, і навпаки, англійське нейтральне слово перекладає українським арго. Тим самим перекладач зберігає образ та емоційну забарвленість і робить назву зрозумілою для людини, яка не знайома з лексикою кримінальних елементів.

Далі проаналізуємо, якими засобами у фільмі перекладені репліки героїв.

EDDY: *Bacon! There are cops! – Бейкон, лягаві!*

Англійське розмовне слово *cop* перекладач інтерпретує українським арго *лягаві* для підсилення емоційної експресії, що дає змогу зрозуміти вид діяльності цих героїв.

DOG: *Maybe I should have another swing just to make sure. – Можливо, мені треба ще одне дільце швиденько перевірити.*

Англійське слово *swing* належить до англійського арго та означає «успішно виконати справу». У цьому випадку перекладач інтерпретує англійське арго також арготизмом в українській мові – *перевірити*.

JOHN O'DRISCOLL: *No chance of you lifting it. – У тебе ніяких шансів це відмити.*

У цьому випадку перекладач також обирає варіант перекладу «англійське арго – українське арго», а саме *lift* – *відмити*.

DOG: *Is there no way they can get back to you? – А якщо вони тобі оборотню дадуть?*

PLANK: *Even if they could they'd be too shit scared. They have got no muscle; they're gutless faggots. – Навіть якщо захочуть, вони до смерті перелякуються. Я серйозний пацан, а вони вівці.*

Англійський арготизм *gutless faggots* у цьому контексті є арготизмом, тому що він використовується для позначення лякливої натури іншої людини, а не як спосіб образити її. В іншому випадку (наприклад, якщо використовувати лише слово *faggots*) це буде вульгаризмом та означатиме «гомосексуаліст». Під час перекладу українською мовою перекладач обирає український арготизм *вівця* в значенні «ляклива, безхарактерна людина» [6, с. 102]. Нагадаємо, що українському арго притаманний процес, коли найменування природи вживаються для характеристики людини.

PAUL: *He was about to call the cozzers. – Він хотів викликати лягавих.*

Для перекладу англійського арготизму *cozzers* перекладач також обирає український арготизм *лягаві*, що в цьому контексті є еквівалентним.

EDDY: *I can do a bunk back to my 'ut, and the coppers wain't be able to find me. – Я завжди зможу*

втекти до своєї халупи, і ніякі фараони мене не знайдуть.

Англійське слово *coppers* у цьому контексті перекладено як *фараони*. Цікавим є той факт, що це слово є полісемічним та має два антонімічні значення: «поліцейський», що належить до розмовного сленгу, і «стукач», яке є словом саме кримінальних елементів. Оскільки в тексті йдеться саме про поліцейських, то ми можемо віднести слово «*coppers*» до розмовного сленгу, проте в українській мові перекладач пропонує читачеві варіант з українського кримінального арго. Ми вважаємо, що він робить це тому, що англійське розмовне *coppers* уже несе в собі елемент зневажливого ставлення, що не завжди є характерним для українського розмовного сленгу, тому використання українського арго в цьому контексті було доречним.

Далі розглянемо засоби перекладу англійського арго українськими сленгізмами, вульгаризмами, українським розмовним стилем та за допомогою методу нейтралізації.

TOM: *What are you talking about? I am bloody skinny, pal. – Що ти кажеш? Я шкіра та кості.*

Англійське слово *pal* (*товариш*), яке походить із таємного циганського жаргону, не є новим для сучасного англійського арго. Однак перекладач випускає його у своєму перекладі, можливо, тому, що не зміг підібрати відповідний еквівалент в українській мові, який зміг би зберегти ідею репліки. На нашу думку, цей арготизм можна було би перекласти за допомогою слова «*чужак*» з українського розмовного сленгу, особливо з огляду на те, що тепер існує тенденція так називати своїх друзів і товаришів.

DOG: *...And after you strip the house, I want you to get every thieving slag this side... – ...І коли ми обшукано все тут, я хочу побачити всю шпану по цю сторону екватора...*

Для перекладу англійського арготизму *strip*, що означає «роздягати, зачистити, обідрати до нитки», перекладач обирає нейтральне слово «*обшукати*», що знижує емоційне забарвлення та зовсім не відповідає мові грабіжників. Хоча це слово означає «пограбувати, вкрасти», у контексті воно вживається не в прямому значенні, а в значенні саме «обшукати», тому ми пропонуємо переклад із використанням сленгу, зокрема, слово «*прочесати*».

EDDY: *I knew he was bluffing, but somehow the worst card player round the table had fucked me like a frozen virgin with a pair of sevens. – Я знав, що він блефує, але якимось чином найгірший гравець за цим столом надурив мене парною сімкою.*

Англійський арготизм *frozen virgin*, що означає «наївна, недосвідчена людина», перекладач зовсім випускає під час перекладу, що веде до втрати

емоційного значення цієї репліки [8, с. 301]. Наведемо власний варіант перекладу: *Я знав, що він блефує, але якимось чином найгірший гравець за цим столом зробив мене як синка з парюю сімок на руках.*

Ми вважаємо, що вульгаризм «зробити як синка», що й означає «надурити наївну людину», є найбільш адекватним перекладом.

HATCHET: *And still got a sense of humour. That's not monkey nuts son; you can still fold. – Він ще й жартує. Це дуже серйозно, синку; ти ще можеш вийти з гри.*

Англійський арготизм *monkey nuts* перекладач передає в українській мові словосполученням «дуже серйозно». В англійській мові це арготичне словосполучення позначає щось дуже просте та не варте уваги, однак в українській мові неможливо підібрати такий еквівалент серед мови арго, щоб він не перекручував мовний світ оригіналу та точно передавав емоційність цього вислову. Саме тому перекладач вдається до перекладацького прийому нейтралізації значення, що, на нашу думку, не є виправданим, оскільки такий переклад перетворює хитрого гравця в карти та злодія на доброго турботливого чоловіка. Із цієї ситуації можна було б вийти, якби англійський арготизм перекласти за допомогою розмовного стилю – висловом «це тобі не в ляльки бавитися».

BIG CHRIS: *Right, well, put the rest of the stuff in that, son. – Добре, синку, поклади решту грошей сюди.*

В англійському арго слово «*stuff*» означає все, що пов'язане з грошми й наркотиками. Ця репліка у фільмі насправді стосувалася грошей, тому перекладач використав трансформацію нейтралізації та переклав англійське арго нейтральним українським словом. Така трансформація була виправданою тому, що, по-перше, емоційна експресія у фільмі зберігається не тільки за допомогою перекладу (чи реплік в оригіналі), а й за допомогою правильного вибору акторів, костюмів тощо; по-друге, слово

«гроші» не є новим для мови українського кримінального світу, а слова арго для позначення грошей уже конкретизували своє значення (наприклад, *зелені* або *капуста* – долари США, *лимони* – мільйони [6, с. 54] тощо).

Висновки. Таким чином, дослідивши лексику англійського та українського арго на прикладі сценарію до фільму «Карти, гроші, два стволи», ми визначили, що існує безліч варіантів перекладу: використання трансформацій нейтралізації, емпатизації, опису, переклад із вживанням елементів різних видів сленгу чи жаргону, а також переклад англійських арготизмів за допомогою відповідних арготизмів в українській мові, які зазвичай або використовуються для позначення характеристики людини, або є синонімами, що означають професію поліцейського, детектива тощо.

Сучасне англійське та українське арго є моносемічними, їм притаманна синонімія. Під час перекладу слова-арготизми викликають певні труднощі через свою емоційно-експресивну забарвленість. Оскільки англійська та українська – це мови різних мовних гілок і культур, переклад англійського арго українським не завжди був би адекватним, тому що такий переклад не лише змінював би образ героя, а й відносив би його зовсім до іншої культури. Саме тому перекладачі фільму, зі сценарієм якого ми працювали, зверталися до різних трансформацій. У 39% випадків вони вживали метод нейтралізації, у 18% випадків зовсім випускали з перекладу наявність арготизму. Нами були наведені інші варіанти перекладу, які ми вважали більш адекватними в цьому контексті, і виявилось, що в 43% випадків ми використовували арготизми, у 22% – сленгізми, в 11% – вульгаризми, у 18% – лексику розмовного стилю.

Поширене вживання лексики арго в сучасній мові молоді зумовлює перспективу нашого подальшого дослідження, а саме аналізу способів перекладу арго в інших далекоспоріднених мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Захарова Д. Арго як особливий вид емоційно-експресивної лексики Філологічні студії молодих вчених: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Маріуполь: МДУ, 2010. С. 101–103.
2. Горбач О. Арго в Україні. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. 686 с.
3. Корунець І. Порівняльна типологія англійської та української мов. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
4. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2001. 448 с.
5. Лихачев Д. Арготические слова профессиональной речи. Развитие грамматики и лексики современного русского языка. М.: ГИХЛ, 1964. С. 60–70.
6. Ставицька Л. Український словник жаргонізмів. К.: Критика, 2005. 494 с.
7. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / ред. В. Дубічинський. Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. 1008 с.
8. Hotten J. A. Dictionary of Modern Slang, Cant and Vulgar Words. London: J.C. Hotten Subjects, 1860. 325 p.
9. Lock, Stock & Two Smoking Barrels By Guy Ritchie. URL: <http://www.imsdb.com/scripts/Lock,-Stock-and-Two-Smoking-Barrels.html> (дата звернення: 09.09.2018).